

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ
ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ СТРАТЕГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ В ОДНОСТОРОННЬОМУ ПИСЬМОВОМУ ПЕРЕКЛАДІ
АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ У СФЕРІ ДІЛОВОГО ЛИСТУВАННЯ
Спеціальність «014 Середня освіта (Мова і література (англійська))»**

ОС – магістр

Виконавець: Шпилька Є.С.
студентка 2-го курсу,
групи СО МЛ(А)-2 (М)

(підпис)

Науковий керівник:
док. пед. наук, доц. Теличко Н.В.

Робота допускається до захисту:
Зав. кафедрою:
д. пед. наук, доц. Теличко Н.В.

(підпис)

(підпис)

«___» _____ 2019 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ОДНОСТОРОННЬОМУ ПИСЬМОВОМУ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ.....	8
Зміст стратегічної компетентності майбутніх філологів в односторонньому письмовому перекладі англійською мовою.....	8
Прагматична, лінгво-стилістична та структурно-композиційна характеристика ділових листів.....	19
Психологічні, психолінгвістичні та методичні основи формування в майбутніх філологів стратегічної компетентності в односторонньому письмовому перекладі англійською мовою.....	34
Висновки до розділу 1.....	51
РОЗДІЛ 2 ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ОДНОСТОРОННЬОМУ ПИСЬМОВОМУ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ У СФЕРІ ДІЛОВОГО ЛИСТУВАННЯ.....	53
Принципи добору текстів для формування в майбутніх філологів стратегічної компетентності в односторонньому письмовому перекладі англійською мовою у сфері ділового листування.....	53
Вправи на редагування як спосіб формування в майбутніх філологів стратегічної компетентності в односторонньому письмовому перекладі англійською мовою у сфері ділового листування.....	62
Висновки до розділу 2.....	68
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку економічних, правових, культурних та політичних контактів переклад набув великого значення для взаєморозуміння різних народів. У період глобалізації суспільних відносин, розвитку та впровадження новітніх інформаційних технологій у практику ділового та міжособистісного спілкування стало очевидним, що розвиток країни в умовах розширення міжнародних контактів неможливий без професійних перекладачів. Тому в останні роки зростає роль, значимість і відповідальність фахівця-перекладача, завдяки якому здійснюється спілкування між представниками різних народів.

Нині стало очевидним, що перекладацька діяльність виявилася затребуваною в найрізноманітніших сферах життєдіяльності, і це викликало потребу у великій кількості висококваліфікованих перекладачів, що, у свою чергу, вимагає підвищення якості їхньої професійної підготовки.

Переклад ми розглядаємо як складну мовленнєво-розумову діяльність у межах міжкультурного спілкування, яка передбачає перевираження смислу тексту оригіналу на мову перекладу. Таке розуміння перекладу дозволяє розглядати переклад як вторинну білінгвальну текстову діяльність, що охоплює інтерпретацію вихідного тексту та породжує на її основі текст мовою перекладу, який замінює вихідний текст в іншому мовному та культурному середовищі.

Питання формування перекладацької компетентності привертало увагу дослідників як у галузі перекладознавства, так і теорії навчання перекладу (І. Алексєєва, М. Воробйова, Т. Грушевська, Н. Дьяконова, І. Зайкова, А. Зайченко, В. Ілюхін, В. Карабан, В. Комісаров, І. Корунець, А. Наугольних, В. Сдобніков, Л. Тарнаєва [193], Л. Черноватий, Дж. Гаус (J. House), В. Лоршчер (W. Lorsch), Л. Венуті (L. Venuti), М. Вілліамс (M. Williams) [283] та багато інших). Науковцями вдалось дослідити: а) зміст та технології формування професійних компетентностей майбутнього перекладача (зокрема, комунікативної, перекладацької, мовної, інтерпретаційної, текстової, текстотвірної, міжкультурної, проектувальної, інформаційно-технологічної, комунікативно-інтерактивної тощо).

Для досліджень останніх років характерним є зміщення уваги дослідників з лінгвальної та текстової функцій перекладу на соціальну, психолінгвістичну та культурологічну функції перекладацької діяльності, на виявлення стратегій текстуалізації повідомлення [1; 34; 36; 37; 38; 54].

Під час перекладу найбільші труднощі в перекладача виникають через нерозуміння текстового характеру процесу перекладу; через невміння бачити національно-специфічні пресупозиції; через неволодіння алгоритмом перекладацьких дій. Тому навчання майбутніх перекладачів має бути спрямоване на формування професійної перекладацької компетентності, що дасть можливість студентам оволодіти алгоритмами, тобто перекладацькими стратегіями інтерпретації та створення текстів різного типу й тематики. Переклад уже не можна розглядати з вузьколінгвістичної позиції без соціокультурних і психологічних чинників, які формують його норми й стратегії.

Стратегії перекладу були предметом спеціального дослідження лінгвістів-перекладознавців: а) сформульовано дефініції та визначено суть поняття «стратегії перекладу»; б) досліджено мікростратегії (локальні) та макростратегії (глобальні) перекладу; в) процесуальний аспект перекладацьких стратегій: алгоритми перекладацьких дій, техніки перекладу.

У навчанні перекладацьких стратегій залишається велика кількість невирішених питань, які потребують ґрунтовного дослідження, зокрема теоретичного обґрунтування та практичної розробки такої технології навчання, яка охоплює рівні мікроперекладу та макроперекладу.

Варто зауважити, що помилка при перекладі є надто неприємним явищем: вона може призвести до небажаних наслідків – від втрати змісту й смислу тексту аж до розірвання партнерських стосунків. У той же час помилки в перекладі можуть стати безцінним джерелом для педагогічних знахідок, необхідно лише допомогти студентові зрозуміти причини помилок і навчитися їх виправляти й уникати.

Перекладачам-практикам у своїй роботі доводиться виправляти не лише власні помилки, а й ті, які виникли під час машинного перекладу, яким в останні роки широко користуються перекладачі. Не заперечуючи певних переваг такого перекладу, констатуємо, що під час машинного перекладу можливі змістові, стилістичні, граматичні, лексичні, лінгвосоціокультурні, а особливо –

комунікативно-прагматичні, логічні, структурні помилки. Звичайно, майбутній фахівець повинен бути завжди готовим до редагування текстів. Саме тому використання вправ на редагування в процесі підготовки перекладачів є актуальним і важливим, однак це не стало предметом спеціального наукового дослідження.

Мета дослідження полягає в науковому та методичному обґрунтуванні формування в майбутніх філологів стратегічної компетентності в односторонньому письмовому перекладі з української мови на англійську.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Уточнити поняття «стратегічна компетентність» у сучасному лінгвометодичному дискурсі, схарактеризувати зміст СКОПП(АМ).
2. Визначити лінгвістичні, психологічні, психолінгвістичні та методичні основи формування в майбутніх філологів СКОПП(АМ).
3. Обґрунтувати принципи добору текстів для формування в майбутніх філологів СКОПП(АМ) у сфері ДЛ, зробити добір офіційно-ділових листів для аналізу та перекладу.
4. Схарактеризувати вправи на редагування як спосіб формування СКОПП(АМ) у сфері ДЛ.

Об'єктом дослідження є процес навчання одностороннього письмового перекладу англійською мовою студентів вищих навчальних закладів України.

Предметом дослідження є навчання майбутніх філологів стратегій письмового перекладу офіційно-ділових листів з української мови на англійську з використанням вправ на редагування.

Для вирішення зазначених вище завдань використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – критичний аналіз наукової літератури з методики навчання іноземних мов та перекладу, із психології, психолінгвістики та лінгвістики, критичний аналіз чинних програм з перекладознавства для вищих навчальних закладів освіти, узагальнення теорії та досвіду навчання перекладу у вищій школі з метою виявлення теоретичних передумов формування в майбутніх філологів СКОПП(АМ).

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні психологічних, психолінгвістичних та методичних основи формування в майбутніх філологів СКОПП(АМ) у сфері ДЛ; подальшого *розвитку* набули принципи добору текстів для навчання перекладу.

Практичне значення дослідження: розроблено та впроваджено в процес навчання вправи для формування в майбутніх філологів СКОПП(АМ) у сфері ДЛ.

Публікації. Основні положення та результати дослідження опубліковано в 2 статтях, із них 1 – у студентському науковому віснику, одна – у міжнародному виданні.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації – 90 сторінок.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Аналіз теоретичних праць з лінгвометодики, психології, психолінгвістики, чинних програм підготовки майбутніх філологів і перекладачів, підручників та навчальних посібників з перекладознавства, педагогічні спостереження за процесом підготовки майбутніх перекладачів, організація навчання стратегій перекладу ділової кореспонденції в умовах експерименту дали можливість зробити такі висновки.

1. Досліджено, що в сучасному лінгвометодичному дискурсі СК розуміють:

- 1) як систему метакогнітивних, когнітивних та мнемічних стратегій оволодіння мовленнєвою, лінгвосоціокультурною і мовною компетентностями (навчальна СК);
- 2) як комунікативну СК, у якій виділяють: а) власне комунікативні стратегії; б) стратегії використання іноземної мови у різних видах мовленнєвої діяльності; в) компенсаторні стратегії – уміння компенсувати прогалини в мовних знаннях, мовленнєвих навичках та вміннях; г) соціальні стратегії, або стратегії мовленнєвої взаємодії; д) афективні стратегії, або стратегії мовленнєвої саморелаксації.

Виявлено, що *стратегія перекладу – це алгоритм перекладацьких дій (етапи та способи діяльності перекладача), спрямовані на розв'язання локальних та глобальних проблем перекладу тексту задля досягнення певних перекладацьких цілей, а саме – створення тексту перекладу, адекватного в комунікативно-прагматичному плані тексту оригіналу*. Визначено, що стратегією перекладу є «мета – план – процес – результат перекладу». «Мета перекладу» – задум перекладача: яким він передбачає структурний, змістовий та смисловий компоненти тексту перекладу. «План» – визначення алгоритму конкретних перекладацьких дій, які необхідно здійснити у процесі перекладу тексту, щоб реалізувати задум перекладача. «Процес» – безпосередня реалізація наміченого алгоритму дій, вирішення локальних проблем трансляції, власне переклад тексту. «Результат» – одержання тексту перекладу, адекватного в комунікативно-прагматичному плані тексту оригіналу.

Окреслено склад та зміст СКОПП(АМ) у сфері ДЛ у навчанні майбутніх філологів: СК охоплює два основні компоненти: 1) комунікативний стратегічний; 2) перекладацький стратегічний.

Визначено, що СКОПП(АМ) майбутніх філологів охоплює аналітико-

інтерпретаційні, мовленнєво-продуктивні, власне перекладацькі уміння, уміння контролю й редагування текстів перекладу: рецептивні та репродуктивні лексичні, граматичні та лінгвосоціокультурні навички; навички перекладу лексичних одиниць, перекладу синтаксичних одиниць (речень) залежно від стилю мовлення та (під)жанру тексту; навички трансформації лексичних та граматичних одиниць під час перекладу; уміння читати та інтерпретувати зміст і смисл вихідного тексту: визначати його ідею, авторські інтенції, оцінно-емоційну інформацію, підтекстову інформацію; визначати стиль, жанр (піджанр) тексту, жанрово-структурні та лінгвостилістичні особливості; визначати функціональну доміную та субдоміную тексту оригіналу; добирати та впроваджувати глобальні та локальні стратегії у процесі перекладу; прогнозувати ступінь адекватності тексту перекладу тексту оригіналу; визначати особливості комунікативних стратегій вихідного тексту й коректно вибудовувати комунікативні стратегії в тексті перекладу; розпізнавати мовні тактики, що реалізують комунікативні стратегії вихідного тексту, і коректно передавати їх зміст засобами мови перекладу; виявляти змістові, лексико-семантичні, граматичні та синтаксичні труднощі перекладу та добирати способи їх подолання; встановлювати послідовність перекладацьких дій; створювати текст перекладу з дотриманням жанрово-структурних та стилістичних особливостей, функціональної доміную та субдоміную, ідеї, авторських інтенцій, закладених в тексті оригіналу; виділяти засоби забезпечення когерентності вихідного тексту й знаходити їхні адекватні відповідники в мові перекладу; редагувати текст перекладу та встановлювати ступінь адекватності перекладу.

2. Встановлено лінгвістичні основи формування в майбутніх філологів СКОПП(АМ): основною метою ділового мовлення є досягнення домовленості між двома зацікавленими сторонами. З позицій дискурс-аналізу текст ділового листа є результатом ділового дискурсу, який належить до інституціональних форм спілкування й характеризується певними соціальними правилами й ритуалізованими межами функціонування. Під час перекладу ділових листів перекладач повинен врахувати такі аспекти: збереження комунікативної цілі, збереження жанрово-структурних норм ділового листа, застосування лексичних і граматичних трансформацій, використання готових конструкцій, мовних зворотів, кліше, врахування лінгвосоціокультурного аспекту при перекладі (зокрема, етикетних формул, узусних нормативів). За функціональною доміною тексти ділового

листування можна поділити на дві групи: 1) орієнтовані на зміст; 2) орієнтовані на звернення. Визначено основні комунікативні стратегії, властиві діловим листам: стратегія інформування, регулятивно-спонукальна, кооперування, отримання інформації, оцінно-впливова, конвенційна, інформаційно-інтерпретаційна, конфронтативна.

Обґрунтовано психологічні, психолінгвістичні та методичні основи формування в майбутніх філологів СКОПП(АМ).

Посередницька функція перекладача має рецептивно-продуктивний характер його діяльності, яка, відповідно, охоплює фазу рецепції та фазу утворення. *Фаза рецепції* охоплює смислове прогнозування, перекодування звуко-буквеного образу в часо-просторове уявлення, первинний аналіз вхідного сигналу, встановлення смислових зв'язків між лексемами, виникнення смислових ланок, включення механізмів семантичних і граматичних правил, котрі надають думці категоріальних ознак. Фаза рецепції письмового тексту співвідносна з процесом читання й охоплює механізми сприйняття, інтерпретації та розуміння, яке має раціоналістичний характер і визначається когнітивними чинниками (системою знань суб'єкта розуміння), індивідуальними операційними процесами (мисленнєвими стратегіями) та регулятивно-особистісними характеристиками. *Фаза утворення* інтегрує операції смислоутворення та смислоформування й ґрунтується на моделі породження мовлення, згідно з якою, спочатку виникає мотив висловлення (намір, інтенція), потім формується висловлення у внутрішньому мовленні (визначається його предикативність, модальність, актуальне членування, інтонаційні ознаки, добір вербальних засобів реалізації), нарешті – реалізація, або виконання (вихід мовлення).

Домінуючими у навчанні перекладу ділової кореспонденції визначено компетентнісний та комунікативно-когнітивний підходи, які реалізуються за допомогою комунікативного та свідомо-практичного методів. Основними принципами навчання перекладу ділових листів в аспекті формування СКОПП(АМ) виділено такі: комунікативності, функціональності, ситуативності, автентичності, діалогу культур, домінуючої ролі вправ, диференційованого й інтегрованого навчання, урахування рідної мови, свідомості, активності, наочності, науковості. Найголовніші методи формування СКОПП(АМ) у сфері ДЛ є методи вправ, пояснення, професійно-орієнтованої рольової гри.

3. Основними принципами добору текстів для формування СКОПП(АМ) у сфері ДЛ визначено такі: комунікативно-прагматичного розмаїття, врахування типу інформації, жанрово-стильового (піджанрово-стильового) розмаїттям, автентичності, мовної складності, лакунарності мовного матеріалу, представленості лінгвосоціокультурної інформації, контрастивності, відповідності текстовим та лінгвістичним параметрам, варіативності та диференційованості мовних засобів, тематичності, перекладацької цінності.

Згідно з цими принципами добору для навчання підлягають: а) автентичні різнопіджанрові тексти ділових листів, які містять різні комунікативно-прагматичні стратегії; б) тексти, які містять мовні явища, що викликають труднощі під час перекладу; в) тексти, які демонструють варіативність та диференційованість мовних засобів залежно від жанру чи піджанру твору; г) тексти, які містять структурні та лінгвістичні особливості міжкультурної комунікації; ґ) тексти невеликої форми, які характеризуються завершеністю, цілісністю, логічністю, зв'язністю; д) тексти, які представляють різноманітні сфери ділового листування, містять цікаві життєві ситуації; е) тексти, які містять типові перекладацькі проблеми й спрямовані на формування перекладацьких умінь.

4. Вправи на редагування є ефективними в навчанні стратегій перекладу письмових текстів. Нами розроблено такі різновиди вправ на редагування для навчання перекладу: рецептивно-аналітичні мовленнєві вправи; двомовні лексико-стилістичні та граматико-стилістичні вправи; двомовні лексико-прагматичні вправи; двомовні лінгвосоціокультурні вправи; перекладацько-стратегічні вправи; двомовні вправи на редагування цілісних текстів.

Доведено, що вправи на редагування слід застосовувати на аналітико-інтерпретаційному, дотекстовому перекладацькому та текстовому перекладацькому етапах.

Вправи на редагування на аналітико-інтерпретаційному етапі спрямовані на: а) встановлення ступеня відповідності комунікативно-прагматичних характеристик тексту перекладу відносно тексту оригіналу; б) на аналіз лінгвостилістичних та жанрово-структурних характеристик тексту (відповідність мовленнєвих засобів узусним нормативам ділового стилю; забезпечення когезії та когерентності; відповідність мовленнєвих засобів піджанру ділового листа, його комунікативним цілям та стратегіям).

На дотекстовому перекладацькому етапі зміст вправ на редагування полягає в редагуванні перекладів окремих речень в комунікативно-прагматичному аспекті формування СКОПП(АМ) у сфері ДЛ, тобто з урахуванням стилю мовлення, піджанрової приналежності висловлень; суб'єктивної модальності висловлень; комунікативних стратегій; комунікативних цілей, різних типів інформації; редагування лінгвосоціокультурних особливостей ділових листів.

На підетапі навчання планування перекладу вправи на редагування спрямовані на редагування перекладацьких прийомів та мовних засобів, необхідних для точної передачі комунікативно-прагматичних характеристик тексту, жанрово-структурних та лінгвостилістичних особливостей тексту.

Підетап навчання контролю та редагування передбачає рецептивно-аналітичні та продуктивно-редагувальні дії, які реалізуються за допомогою комплексних вправ на редагування, що інтегрують рецептивно-аналітичні дії (у визначенні ступеня жанрово-структурної, лінгвостилістичної, комунікативно-прагматичної адекватності тексту перекладу відносно тексту оригіналу, у встановленні недоліків; у визначенні неправильно підібраних локальних стратегій перекладу та прогнозуванні більш правильних та точних); продуктивно-редагувальні (добір мовних засобів, локальних перекладацьких стратегій, спрямованих на подолання жанрово-структурних, лінгвостилістичних та комунікативно-прагматичних помилок і неточностей у тексті перекладу відносно тексту оригіналу, внесення редакторських правок у текст перекладу); на аналіз та редагування текстів перекладу, здійснених у машинний спосіб; власних перекладів студентів.

5. Для оцінки умінь планування перекладацьких дій та прогнозування інваріанту тексту перекладу визначено такі критерії: правильність, самостійність і швидкість у добиранні глобальних і локальних стратегій перекладу, у визначенні труднощів перекладу та способів їх подолання; повнота прогнозованого інваріанта перекладу, оцінка власне перекладацьких умінь, визначено критерії: точність, самостійність, повнота перекладу, цілісність тексту перекладу, відповідність узусу, правильність відтворення когерентності та когезії, умотивованість відхилень, дотримання екстралінгвальних характеристик у тексті перекладу. Критеріями оцінки умінь контролю й редагування тексту перекладу є самостійність, точність, правильність в редагуванні тексту перекладу.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>